

QUAN ĐIỂM CỦA T.HOBBS VỀ XÃ HỘI DÂN SỰ

Đinh Thị Giang*

Trường Đại học Y Dược – ĐHTH Thái Nguyên

TÓM TẮT

Nhà chính trị và nhà tư tưởng người Anh Thomas Hobbes (1588-1679) được coi là người đầu tiên sử dụng thuật ngữ "xã hội dân sự" (*societas civilis*) theo nghĩa đối lập với "tình trạng tự nhiên" (*status naturae*) trong quyển *De Cive* xuất bản năm 1649. T.Hobbes phân biệt "xã hội dân sự" một mặt với tình trạng tự nhiên trong đó "mọi người chống lại mọi người" (*Bellum omnium contra omnes*), và mặt khác, với những xã hội tự nhiên mà Hobbes cho là được cấu tạo nên bởi các gia đình [1, tr. 11-12].

Từ khóa: *Xã hội dân sự, T.Hobbes, tình trạng tự nhiên, triết học, Leviathan*

ĐẶT VẤN ĐỀ

Vấn đề xã hội dân sự và nhà nước là một phần quan trọng trong học thuyết triết học của T.Hobbes. Điểm xuất phát của vấn đề này là từ quan niệm coi con người là một thể thống nhất giữa tính tự nhiên và tính xã hội. Lý luận về xã hội và nhà nước được ông trình bày trong các tác phẩm "Leviathan" và "Về công dân".

GIẢI QUYẾT VẤN ĐỀ

Nguồn gốc của xã hội dân sự

T.Hobbes mô tả con người xuất hiện trước hết trong cái mà ông gọi là trạng thái tự nhiên, là tình trạng của con người trước khi có xã hội dân sự. Trong trạng thái tự nhiên này, mọi con người đều bình đẳng và đều có quyền ngang nhau về tất cả những gì họ thấy là cần thiết cho sự sinh tồn. Bình đẳng ở đây có nghĩa đơn giản là con người có thể làm hại người khác và sử dụng bất cứ điều gì họ xét là cần để tự bảo vệ mình. Những khác biệt về sức mạnh có thể tới lúc được san bằng và kẻ yếu có thể tiêu diệt kẻ mạnh. "Quyền của mọi người đối với mọi người" trong trạng thái tự nhiên không có nghĩa là một người có quyền trong khi những người khác có các nghĩa vụ tương ứng. Quyền trong trạng thái tự nhiên trần trụi có nghĩa là một người được tự do "làm những gì mình muốn và chống lại người nào tùy mình muốn, sử dụng và hưởng thụ mọi điều mình thích hay có thể cướp được" [2, tr.188]. Động cơ trong con người là ý chí

sinh tồn, và thái độ tâm lý của con người là sự sợ hãi, sợ chết và đặc biệt sợ cái chết bao lực. Trong tình trạng tự nhiên, mọi người đều hằng say theo đuổi những hành vi mà họ nghĩ sẽ bảo đảm an toàn cho họ. Hình ảnh người ta có vẻ trạng thái tự nhiên này là hình ảnh của con người hành động chống lại lẫn nhau, các vật thể chuyển động, hay tình trạng vô chính phủ mà T.Hobbes gọi là "cuộc chiến của mọi người chống lại mọi người".

Tại sao con người lại hành động như thế? T.Hobbes phân tích động cơ của con người bằng cách nói rằng mọi người đều có hai động lực đó là ham muốn và muốn tránh. Hai động lực này cắt nghĩa các chuyển động của một người hướng về hay đẩy xa những người hay vật, và có ý nghĩa tương đương với yêu và ghét. Con người được thu hút về cái họ nghĩ sẽ giúp họ tồn tại, và họ ghét cái họ cho là sự đe dọa đối với họ. "Các từ tốt và xấu có bất cứ nghĩa nào tùy mỗi người muốn gán cho nó, và cái gì họ yêu thì họ gọi là tốt, cái gì họ ghét thì họ gọi là xấu. Không có cái gì là tốt hay xấu đơn thuần và tuyệt đối" [2, tr.188]. Con người có bản là ích kỉ theo nghĩa họ quan tâm chủ yếu tới sự sống còn của mình và đồng nhất sự tốt lành với những tham muốn của họ. Vì vậy, trong trạng thái tự nhiên không có nghĩa vụ nào bó buộc con người kính trọng người khác, và không có đạo đức theo nghĩa truyền thống là cái thiện và công bằng. Với quan điểm vị kỷ này của bản chất con người, xem ra con người cũng

* Tel: 0987 128483

không có khả năng tạo một xã hội trật tự và hòa bình.

Nhưng T.Hobbes cho rằng có thể rút ra một số kết luận hay hệ quả lô gic từ sự quan tâm của con người đối với sự sinh tồn, trong số đó có các luật tự nhiên. Ngay trong trạng thái tự nhiên, người ta cũng biết các luật tự nhiên này, chúng phù hợp với mối quan tâm chính của con người về sự an toàn của họ. Theo T.Hobbes, luật tự nhiên là "một mệnh lệnh hay quy tắc chung, được lí trí khám phá"[2, tr188], nó nói cho người ta biết phải làm gì và không được làm gì. Nếu đại tiền đề là tôi muốn sống, tôi có thể suy ra một cách lô gic một số quy tắc hành động giúp tôi có thể sinh tồn. Luật tự nhiên thứ nhất là mọi người phải "tìm kiếm hòa bình và tuân thủ nó"[2, tr188]. Vậy quy luật thúc đẩy tôi tìm kiếm hòa bình là tự nhiên vì nó là sự mở rộng lô gic sự quan tâm của tôi đối với sự sinh tồn. Rõ ràng tôi có nhiều cơ may sinh tồn hơn nếu tôi giúp tạo điều kiện hòa bình. Ước muốn sinh tồn của tôi vì vậy thúc đẩy tôi tìm hòa bình. Từ luật tự nhiên đầu tiên và cơ bản này phát sinh luật thứ hai, nói rằng "một người sẽ mong muốn như thế, và để bảo vệ chính mình họ sẽ nghĩ rằng cần phải hi sinh quyền lợi của mình cho mọi thứ khác, và khi họ muốn quá nhiều tự do chống lại người khác, họ sẽ khiến cho người khác chống lại họ" [2, tr188].

Nếu người ta biết những luật tự nhiên này và những luật tự nhiên khác, ngay cả trong trạng thái tự nhiên, họ có nghĩa vụ vâng phục chúng không? T.Hobbes trả lời rằng những luật này luôn luôn bó buộc trong trạng thái tự nhiên cũng như trong xã hội dân sự. Nhưng ông phân biệt hai cách mà các luật tự nhiên này có thể áp dụng trong trạng thái tự nhiên, ông nói rằng "các luật tự nhiên bó buộc ở tòa trong, nghĩa là chúng bó buộc đối với một ước muốn phải tuân theo chúng; nhưng ở tòa ngoài thì không luôn luôn bó buộc việc chuyển chúng thành hiện thực" [2, tr188]. trong trạng thái tự nhiên người ta có quyền làm mọi sự không phải bởi vì không có bó buộc mà bởi vì nếu một người là khiêm tốn ,

để bảo, và giữ lời hứa của mình "trong những hoàn cảnh mà không ai khác phải làm như thế, họ sẽ chỉ trở thành miếng mồi cho những người khác, dẫn đến sự diệt vong của chính mình và như thế là đi ngược lại nền tảng của mọi luật tự nhiên là nhằm tới sự bảo tồn của tự nhiên" [2, tr188].

T.Hobbes biết rằng hệ quả lô gic của các cá nhân vì kỷ sãn sàng làm bất cứ điều gì để sinh tồn sẽ là tình trạng vô chính phủ, ở đó "không có nghệ thuật; không văn học; không xã hội; và là tình trạng tệ hại nhất, lúc nào cũng sợ hãi, và nguy cơ chết cái chết tàn bạo; và đời sống con người sẽ là cô đơn, nghèo khổ, ghê tởm, tàn bạo và ngắn ngủi..." [2, tr189]. Để tránh tình trạng vô chính phủ này, người ta khi tuân theo những mệnh lệnh của luật tự nhiên và tìm kiếm hòa bình, sẽ từ khước một số quyền lợi hay tự do của mình, kết hợp nhau lại và đi vào một khế ước xã hội từ đó tạo ra xã hội dân sự.

Như vậy, trong trạng thái tự nhiên, con người luôn sống trong sự sợ hãi để thoát khỏi cảnh đó, vì sự an toàn cho sự sinh tồn của mình, con người tự nguyện từ bỏ trạng thái tự nhiên và liên kết và hợp nhất với nhau thành một cộng đồng xã hội dân sự

Đặc điểm của Xã hội dân sự

Theo T.Hobbes, *Xã hội dân sự hình thành trên cơ sở khế ước xã hội*. Khế ước mà theo đó con người bỏ trạng thái tự nhiên để đi vào xã hội dân sự là một sự thỏa thuận giữa các cá nhân, "tựa như mỗi người sẽ nói với mỗi người khác: tôi cho phép và từ bỏ quyền tự chủ của tôi cho người này, hay cho tập thể những người này, với điều kiện, là bạn từ bỏ quyền của bạn cho họ, và cho phép mọi hành động của họ cũng giống như thế".

T.Hobbes cho rằng, *xã hội dân sự là một xã hội pháp quyền*, xã hội mà ở đó các nguyên tắc của pháp luật ngự trị trong tất cả các hoạt động của đời sống xã hội nhằm đảm bảo một cuộc sống hoà bình cho Thân dân. Chỉ có thể quản lý xã hội bằng pháp luật thì mới đảm bảo đưa con người thoát khỏi cuộc sống trạng

thái tự nhiên. Chúa tể cầm quyền ban hành một trật tự pháp luật. Trật tự pháp luật này điều chỉnh xã hội, là sức mạnh bó buộc. Con người muốn an toàn cho mạng sống của mình đòi hỏi phải tuân theo pháp luật. Theo T.Hobbes, pháp luật cần phải được nhà nước sử dụng như một tất yếu trong quản lý xã hội.

T.Hobbes cho rằng, *mục tiêu chính, cơ bản của Xã hội dân sự là tạo ra những điều kiện bảo đảm cho Thần dân một cuộc sống an toàn và đem lại sự phát triển tự do cho con người.* Cụ thể, xã hội dân sự ra đời trước hết nhằm đưa con người thoát khỏi trạng thái tự nhiên, bảo tồn được sự sống cho thần dân. Sống trong Xã hội dân sự con người yên tâm sống an toàn lâu năm cho tới tuổi già, không phải lo sợ phải cô độc, không phải sống một cuộc sống nghèo nàn, ghê tởm, tàn bạo và ngắn ngủi. Trái lại họ được bảo vệ, họ được tạo điều kiện phát triển. Xã hội dân sự sẽ đem lại một sự công bằng bình đẳng thực sự con người, bảo vệ sự tồn tại an toàn cho mạng sống con người.

Xã hội dân sự theo quan điểm của T.Hobbes là một xã hội đã đạt được *trình độ của việc tự tổ chức, nhưng lại là một xã hội chưa có sự tự điều chỉnh.* Thể hiện, mọi người tự nguyện từ bỏ trạng thái tự nhiên để đi vào xã hội dân sự. Điều này nghĩa là các cá nhân cùng hứa với

nhau trao quyền tự chủ của mình cho chúa tể - Quân Vương. Tuy nhiên việc thay thế Quân vương lại không phải do thần dân quyết định. T.Hobbes đặt nhà cầm quyền dưới sự phán xét của Thượng đế. Ông nói "Nếu Chúa tể phạm những hành vi xấu, thì đây là chuyện giữa họ và Thượng đế, không phải giữa dân chúng và chúa tể phản" [2, tr190]

KẾT LUẬN

Tóm lại, xã hội dân sự ra đời vì sự tự do của con người. Sự tự do này khác với sự tự do trong trạng thái tự nhiên - Tự do làm điều mình nghĩ là có lợi cho bản thân mình. Sự tự do của con người trong xã hội dân sự là sự tự do trong khuôn khổ pháp luật. Mọi hành động của con người không chỉ vì mục đích cá nhân mà còn phải vì lợi ích xã hội. Đó là những đặc điểm chính về xã hội dân sự của T.Hobbes.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. RANGEON François 1986. "*Société civile: histoire d'un mot*", in Jacques Chevalier et al., *La société civile*, Paris, Presses Universitaires de France
2. Samuel Enach Stumpf - Lịch sử triết học và các luận đề (Sách tham khảo) - Biên dịch Đỗ Văn Thuận, Lưu Văn Hy, hiệu đính Nguyễn Việt Long, Nxb Lao động, Hà Nội 2004 - Tham khảo phần Triết học chính trị (564 - 598)

SUMMARY

T.HOBBS' VIEWPOINT ON CIVIL SOCIETY

Đinh Thị Giang*

University of Medicine and Pharmacy - TNU

British Politician and thinker Thomas Hobbes (1588-1679) was considered to be the first person to use the term "civil society" (*societas Civilis*) in the sense of opposition to the "natural state" (*status naturae*) in his book *De Cive* published in 1649. T.Hobbes distinguished that "civil society" on one hand with the natural state in which "everyone against everyone" (*Bellum omnium contra omnes*), and on the other hand, that with the natural society that Hobbes believed that civil society is constituted by families (1, pp 11-12).

Keywords: *civil society, T.Hobbes, natural state, Leviathan, philosophy*

Ngày nhận bài: 19/6/2016; Ngày phản biện: 25/7/2016; Ngày duyệt đăng: 31/03/2017

* Tel: 0987 128483